

**PER QUÈ SER FELIÇ QUAN
PODRIES SER NORMAL?**

Jeanette Winterson (Manchester, 1959) és llicenciada en literatura. Filla adoptiva d'una parella evangèlica, va rebre una educació religiosa i va començar a escriure sermons als sis anys. Als setze se'n va anar de casa després de dir-li a la seva mare que s'havia enamorat d'una dona. Ha estat guardonada amb diversos premis com l'IBW (el premi dels llibreters independents dels Estats Units) i el John Llewellyn Rhys. Considerada una de les millors autores angleses del segle XXI, Winterson, que a més és poeta i dramaturga, compagina la literatura amb el periodisme, col·laborant en diaris com *The Guardian*, *The Times*, *Daily Mail*, *The Observer* i *The New York Times*. El 2006 va ser nomenada oficial de l'orde de l'Imperi Britànic i el 2018, comandant de l'orde de l'Imperi Britànic pels seus serveis a la literatura. El leitmotiv de la seva obra explora els límits de la fisicitat i la imaginació, les qüestions de gènere i les múltiples identitats sexuals. És autora d'una vintena de títols, entre els quals hi ha *La passió* i *Frankissstein*, tots dos publicats en català per Periscopi.

Dolors Udina

És traductora i professora de la Facultat de Traducció i Interpretació de la UAB des del 1998. Ha traduït de l'anglès un centenar de llibres d'autors com Alice Munro, Toni Morrison, J. M. Coetzee, Ali Smith i Ian McEwan. Entre les seves traduccions destaquen *La senyora Dalloway*, de Virginia Woolf, Premi de la Crítica Serra d'Or 2014, i *Els dimonis de Loudun*, d'Aldous Huxley, Premi Ciutat de Barcelona 2017. Ha estat distingida amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

The Times – «Es tracta, probablement, de les memòries de més qualitat i més esperança publicades en molts anys, i com a tals, no us les podeu perdre.»

The Guardian (Millor Llibre del 2011) – «Una autobiografia literària extraordinàriament tragicòmica.»

The Guardian – «El llibre més commovedor de Winterson. I, a més a més, és d'un humor vibrant. Enlluernador en molts sentits, però el que impressiona més és la profunda simpatia que ens inspiren aquells que el protagonitzen.»

The Scotsman – «Una història trista, una història divertida, una història valenta.»

The New York Times – «*Per què ser feliç quan podries ser normal?* és un llibre escandalós, de resplendor fosca des del principi. [...] Única i elèctrica, la vida de Winterson amb els seus pares adoptius és sovint terrible, però l'ha convertida en l'escriptora que és avui dia.»

Huffington Post – «Captivadora. [...] Una història dolorosa i punyent sobre la redempció, la sexualitat, la identitat, l'amor, la pèrdua i, en última instància, el perdó.»

The Boston Globe – «Una de les memòries més entretingudes i emocionants dels últims anys. Un tresor meravellós sobre el consol i la saviesa.»

Publishers Weekly – «Una autobiografia extremament inusual, plena de cruïsa, meticulosament honesta i entranyable.»

Entertainment Weekly – «Un llibre fascinant, ple d'humor cru i amb una perspectiva sobre el llegat emocional de l'adopció; una refrescant declaració que entendre la vida és tan difícil com viure-la.»

Vogue – «Magnífica. [...] El que comença com una història tragicòmica de triomf sobre una infantesa desmoralitzadora esdevé quelcom més hostil i intens en els capítols finals. Salvatgement divertida i immensament generosa, l'exercici d'exorcisme literari de Winterson és una expedició inoblidable cap a la pertinença, un *tour de force* sobre la literatura i l'amor.»

BookPage – «Winterson treu el vel a la seva vida i l'explica tal com la va viure; ens mostra que la veritat no només és més estranya que la ficció, sinó també més dolorosa i plena de bellesa. Mordaç i franca, Winterson ho exposa tot amb una prosa de gran bellesa poètica.»

Bookforum – «Un retrat ple de realisme i orgull de la vida de la classe treballadora. Un llibre ple de risc, d'humor negre i un treballat sentit d'autoconeixement. Ens trobem davant una mestra a l'hora de reinventar les memòries en una obra plena de terror i bellesa.»

Jeanette Winterson

***PER QUÈ SER
FELIÇ QUAN
PODRIES SER
NORMAL?***

Traducció de l'anglès de Dolors Udina

ASTROLABI, 7

EDICIONS DEL PERISCOPI

Títol original: *Why be happy when you could be normal?*
© Jeanette Winterson, 2011

Primera edició: juny del 2021

© de la traducció: Dolors Udina, 2021
© de la fotografia de l'autora: Mark Vessey
© de la fotografia de la coberta: Jeanette Winterson
© d'aquesta edició: Edicions del Periscopi SLU, 2021

Publicat per Edicions del Periscopi SLU
info@periscopi.cat
info@periscopi.cat
Web: www.periscopi.cat
Facebook: www.facebook.com/Periscopi
Twitter: twitter.com/Ed_Periscopi
Instagram: @edicions_del_periscopi

Impressió:
Romanyà Valls
Sant Joan Baptista, 35
08789 - La Torre de Claramunt
Barcelona

Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Edició a càrrec d'Aniol Rafel, Andrea Rovira i Marta Rubirola
Maquetació i disseny interior: Tono Cristòfol
Correcció: Miquel Saumell Santa Eugènia, Òscar Lozano i Núria Saurina Eudaldo
Disseny de la col·lecció i coberta: Tono Cristòfol

Aquest llibre s'ha imprès amb un paper offset cru de vuitanta grams i ha estat compaginat amb la tipografia Caslon Pro en cos 12.

Dipòsit legal: B 8622-2021
ISBN: 978-84-17339-68-5

Tots els drets reservats. Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics.

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Sumari

1. El bressol erroni.....	13
2. El meu consell a tothom és: neix	25
3. Al principi era el verb	39
4. El problema amb un llibre... ..	47
5. A casa	59
6. Església	81
7. Accrington	101
8. L'Apocalipsi	117
9. Literatura anglesa de la A a la Z	133
10. Aquest és el camí.....	151
11. Art i mentides	163
Entreacte	175
12. Viatge nocturn per mar.....	177
13. Aquesta cita té lloc en el passat	201
14. Una trobada estranya	231
15. La ferida	245
Coda.....	251
Agraïments	256
Nota.....	257

A les tres mares que he tingut:
Constance Winterson
Ruth Rendell
Ann S

1

El bressol erroni

Quan la mare s'enfadava amb mi, que era tot sovint, deia: «El dimoni ens va portar al bressol erroni».

La imatge de Satanàs deixant una estona de banda la Guerra Freda i el maccarthisme per anar de visita a Manchester el 1960 —objectiu de la visita: enganyar la senyora Winterson— em sembla d'una teatralitat exagerada. La mare era una dona exageradament depressiva que guardava un revòlver al calaix dels draps i les bales en una llauna de llustre Pledge. Una dona que es passava tota la nit en vetlla fent pastissos per evitar dormir al mateix llit que el pare. Una dona amb prolapse, trastorns a les tiroides, insuficiència cardíaca, una cama ulcerada que no es curava mai i dos jocs de dents postisses: un de mat per als dies de cada dia i un altre de «mudar», perlat.

No sé per què no va voler/ no va poder tenir fills. Sé que em va adoptar perquè volia una amiga (no en tenia cap) i perquè per a ella jo era una bengala que llançava al món —una manera de dir que ella era aquí—, una mena de X al mapa.

La mare no podia suportar ser una no ningú i jo, com tots els nens, adoptats o no, he hagut de viure algunes de

les vides que ella no va poder viure. És el que fem per als nostres pares: de fet, no tenim opció.

Encara vivia quan es va publicar la meva primera novel·la, *Oranges Are Not the Only Fruit*, el 1985. És un relat mig autobiogràfic en el sentit que explica la història d'una noia jove adoptada per uns pares pentecostals. La idea és que la noia es faci gran i arribi a ser missionera. En comptes d'això, va i s'enamora d'una dona. Un desastre. Se'n va de casa, entra a la Universitat d'Oxford, torna a casa i es troba que la seva mare ha muntat una emissora de ràdio per escampar l'Evangeli entre els pagans. La mare té un pseudònim: es diu Llum Benigna.

La novel·la comença: *Com gran part de la gent, vaig viure molt temps amb la mare i el pare. Al pare li agradava mirar la lluita lliure, a la mare li agradava lluitar.*

La major part de la meva vida he estat una lluitadora a mans nues. Qui guanya és qui pega més fort. De petita em pegaven i de seguida vaig aprendre a no plorar. Si em deixaven fora de casa tota la nit, m'asseia a l'esglaió de l'entrada fins que venia el lleter, em bevia les dues ampolles, les deixava buides per empipar la mare i me n'anava a l'escola.

Anàvem a tot arreu caminant. No teníem cotxe ni diners per a l'autobús. Per a mi, la mitjana era de vuit quilòmetres al dia: tres per anar i tornar de l'escola i cinc per anar i tornar de l'església.

A l'església hi anàvem cada dia tret dels dijous.

Vaig escriure una mica sobre això a *Oranges* i, quan es va publicar, la mare em va enviar una nota enrabiada amb la seva cal·ligrafia impol·luta exigint-me que li truqués.

Feia anys que no ens havíem vist. Jo ja havia deixat Oxford, em guanyava la vida com podia i havia escrit *Oranges* de molt jove: quan es va publicar, tenia vint-i-cinc anys.

Vaig anar a una cabina: no tenia telèfon. Ella va anar a una cabina: no tenia telèfon.

Vaig marcar el número amb el prefix d'Accrington tal com m'havia dit, i allà la tenia —qui necessita Skype?—. La podia veure a través de la veu, la seva forma s'anava solidificant davant meu mentre parlava.

Era una dona grossa, més aviat alta, que pesava més de cent vint quilos. Mitges de compressió, sandàlies planes, vestit de crepè i mocador de niló al cap. Es posava pólvores a la cara (s'ha de quedar bé), però sense pintallavis (una imatge ferma i informal).

Emplenava tota la cabina. Excessivament grossa, enorme. Era com un conte de fades on les mesures són aproximades i inestables. S'alçava imponent. S'expandia. Només més tard, molt més tard, massa tard, vaig entendre que ella es veia molt petita a si mateixa. El nadó que ningú agafava a coll. La nena no bressolada encara dins seu.

Però aquell dia estava enfilada sobre les espatlles de la seva pròpia indignació. Em va dir: «És la primera vegada que he hagut de demanar un llibre amb un nom fals».

Vaig mirar d'explicar-li el que havia volgut fer. Soc una escriptora ambiciosa —no veig cap sentit a no proposar-te ser algú, a ser una no ningú sense ambició—. 1985 no era el moment d'escriure unes memòries... i, en tot cas, no era el que escrivia. Mirava d'allunyar-me de la idea imposada que les dones sempre escriuen sobre l'«experiència» —els límits del que coneixen— mentre que els homes escriuen amb amplitud i atreviment: un gran llenç, l'experiment amb la

forma. Henry James va fer molt de mal quan va dir que Jane Austen escrivia sobre quatre polzades d'ivori, és a dir, sobre petites minúcies que percebia. Es deia el mateix d'Emily Dickinson i Virginia Woolf. Totes aquestes coses m'empipaven. En tot cas, per què no podien ajuntar-se l'observació i l'experimentació? Per què una dona havia d'estar limitada per algú o per alguna cosa? Per què una dona no podia ser ambiciosa en la literatura? Ambiciosa en si mateixa?

La senyora Winterson no en volia saber res. Sabia perfectament que els escriptors eren bohemis enfollits pel sexe que violaven les normes i no anaven a treballar. A casa meva els llibres estaven prohibits —més tard explicaré per què— i per això, per a mi, haver-ne escrit un, tenir-lo publicat i haver guanyat un premi... i ser allà en una cabina telefònica fent-li un discurs sobre literatura i polemitzant sobre el feminisme...

Pip pip... una altra moneda a la ranura... i jo penso, mentre la seva veu va i ve com el mar: «Per què no estàs orgullosa de mi?».

Pip pip... més monedes a la ranura... i m'han tornat a deixar a fora i estic asseguda a l'esglaó de l'entrada. Fa un fred que pela, tinc un diari sota el paner i m'arrauleixo dins la trenca.

S'acosta una dona i la conec. Em dona una bossa de xips. Sap com és la meva mare.

Dins de casa hi ha llum. El pare fa el torn de nit, per tant ella pot anar-se'n al llit, però no a dormir. Llegirà la Bíblia tota la nit i, quan el pare arriba, ell em deixarà entrar i no dirà res, i ella no dirà res, i ens comportarem com si fos normal deixar una nena a fora tota la nit i com si fos normal

no dormir mai amb el teu marit. I normal tenir dos jocs de dents postisses i un revòlver al calaix dels draps...

Encara som al telèfon a les respectives cabines telefòniques. Em diu que el meu èxit és obra del dimoni, el guardià del bressol erroni. Es queixa que hagi fet servir el meu nom real a la novel·la: si és ficció, per què el personatge principal es diu Jeanette?

Per què?

No recordo cap època en què no em plantegés la meua història com a contrapunt de la d'ella. Va ser la meua manera de sobreviure des del començament. Els fills adoptats ens hem d'inventar a nosaltres mateixos per existir; hi ha una absència, un buit, un signe d'interrogació al començament de les nostres vides. Una part crucial de la nostra història ha desaparegut, i violentament, com una bomba a l'úter.

El bebè irromp en un món desconegut que només pot conèixer a través d'alguna mena de relat. És clar que és com vivim tots, és la història de les nostres vides, però l'adopció et fa entrar en el relat quan ja ha començat. És com llegir un llibre al qual li falten les primeres pàgines. És com arribar quan ja s'ha alçat el teló. La sensació que falta alguna cosa no t'abandona mai, mai, i no pot ni t'ha d'abandonar mai, perquè falta alguna cosa.

Això no és negatiu per naturalesa. La part que falta, el passat que falta, pot ser un començament, no un buit. Pot ser una entrada a més a més d'una sortida. És el registre fòssil, l'empremta d'una altra vida i, tot i que mai no podràs tenir aquella vida, els teus dits rastregen l'espai que hauria hagut d'ocupar i aprenen una mena de Braille.

Hi ha marques aquí, prominents com favasses. Llegeix-les. Llegeix la ferida. Reescriu-les. Reescriu la ferida.

Per això soc escriptora: no dic «he decidit» ser ni «m'he fet» escriptora. No va ser un acte de voluntat, ni tan sols una elecció conscient. Per evitar l'estreta malla de la història de la senyora Winterson, havia de ser capaç d'escriure la meva pròpia. Part realitat i part ficció, com és la vida. I sempre és una presentació. Escrivia per sortir-me'n.

Ella va dir: «Però no és veritat...».

Veritat? Era una dona que explicava que les aparicions sobtades de ratolins per la cuina eren ectoplasmes.

A Accrington (Lancashire), hi havia una casa adossada d'aquelles que tenen dues habitacions a dalt i dues a baix. Hi vam viure tres persones durant setze anys. Vaig explicar la meva versió, fidel i inventada, precisa i mal recordada, amb les èpoques barrejades. Em vaig presentar com a protagonista d'una història de naufragi qualsevol. Hi va haver un naufragi, vaig ser llançada a la costa de la humanitat i no em va semblar gaire humana ni tampoc gaire compassiva.

I suposo que el més trist, per a mi, pensant en la presentació que és *Oranges*, és que vaig escriure una història amb la qual pogués viure. L'altra era massa dolorosa. No podia sobreviure-hi.

Sovint em pregunten, com si es tractés d'un qüestionari, què és «veritat» i què és «fals» a *Oranges*. Vaig treballar en una funerària? Vaig portar una furgoneta de gelats? És veritat que teníem una carpa evangèlica? És veritat que la senyora

Winterson va muntar la seva pròpia emissora de ràdio local? És veritat que disparava als gats amb un tirador?

No puc respondre aquestes preguntes. Puc dir que hi ha un personatge a *Oranges* que es diu Testimoni Elsie que cuida la petita Jeanette i actua de paret encoixinada contra la força abassegadora de la mare.

L'hi vaig posar perquè no podia suportar deixar-la fora. L'hi vaig posar perquè realment desitjava que hagués existit. Quan ets una nena solitària, sempre trobes una amiga imaginària.

No hi havia cap Elsie. No hi havia ningú com l'Elsie. Tot era molt més àrid que això.

Durant la major part dels meus anys d'escola, vaig passar les hores d'esbarjo asseguda a la barana del reixat. No era una nena popular ni simpàtica; massa esquerpa, massa enrabiada, massa intensa, massa rara. El fet d'anar a l'església no afavoria fer amics i a l'escola sempre s'identifica els inadaptats. Portar brodat a la bossa de gimnàs L'ESTIU HA ACABAT I ENCARA NO ESTEM SALVATS em convertia en un objectiu fàcil.

Però fins i tot quan feia amics, m'esforçava tant com podia perquè tot anés malament...

Si queia bé a una nena, esperava que estigués desprevinuda i li deia que no volia ser més amiga seva. N'observava la confusió i l'amargor. Les llàgrimes. Després me n'anava corrent, triomfal i dominant la situació, i molt ràpidament el triomf i el domini es dissolien i plorava sense parar perquè jo mateixa m'havia tornat a deixar fora, un altre cop a l'esglaió de l'entrada, on no volia ser.

L'adopció vol dir ser a fora. Poses en pràctica el que se sent quan no tens un sentiment de pertinença. I ho poses en pràctica mirant de fer als altres el que t'han fet a tu. És impossible creure que algú t'estima per tu mateixa.

No vaig creure mai que els meus pares m'estimessin. Jo vaig intentar estimar-los, però no va funcionar. He necessitat molt de temps per aprendre a estimar: tant a donar com a rebre. He escrit sobre l'amor amb obsessió i minuciositat de forense, i el reconec/reconeixia com el valor més alt. Al començament estimava Déu, evidentment, i Déu m'estimava a mi. Ja era alguna cosa. I estimava els animals i la natura. I la poesia. El problema eren les persones. Com s'estima una altra persona? Com confies que una altra persona t'estimi?

No en tenia ni idea.

Em pensava que l'amor era pèrdua.

Per què la pèrdua és la mesura de l'amor?

Aquesta era la primera frase d'una novel·la meua, *Written on the Body* (1992). Sotjava l'amor, encaçava l'amor, perdia l'amor, anhelava l'amor...

La veritat és una cosa molt complexa per a qualsevol. Per a un escriptor, el que deixa fora diu tant com tot el que inclou. Què hi ha més enllà dels marges del text? El fotògraf enquadra la foto; els escriptors enquadren el món.

La senyora Winterson posava objeccions al que jo hi havia inclòs, però a mi em semblava que la part essencial del llibre era el que havia deixat fora. Hi ha moltes coses que no podem dir perquè són massa doloroses. Confiem que les coses que podem dir mitiguin la resta, o que en certa manera

ho suavitzin. Les històries són compensatòries. El món és cruel, injust, inescrutable, incontrolable.

Quan expliquem una història, exercim un control, però de tal manera que deixem un espai, un buit. És una versió, però mai la definitiva. I potser esperem que algú altre pugui sentir-ne els silencis perquè la història pugui continuar, perquè pugui ser explicada una vegada i una altra.

Quan escrivim, oferim tant el silenci com la història. Les paraules són la part del silenci que es pot expressar.

La senyora Winterson hauria preferit que hagués guardat silenci.

Recordeu la història de Filomela, que la violen i després el violador li talla la llengua perquè no ho pugui explicar?

Crec en la ficció i en el poder de les històries perquè ens permet parlar noves llengües. No se'ns silencia. Tots nosaltres, quan patim un trauma greu, vacil·lem, tartamudem; el nostre discurs té pauses llargues. Queda encallat. Recuperem la llengua a través de la llengua d'altres. Podem recórrer al poema. Podem obrir el llibre. Algú ha estat allà en nom nostre i n'ha explorat les paraules.

Necessitava paraules perquè les famílies infelices són conspiracions de silenci. Qui trenca el silenci no serà mai perdonat. Ell o ella ha d'aprendre a perdonar-se.

Déu és perdó, o això és el que diu aquesta història en concret, però a casa nostra Déu era l'Antic Testament i no hi havia perdó sense una gran quantitat de sacrifici. La senyora

Winterson era infeliç i nosaltres havíem de ser infeliços amb ella. Ella esperava l'Apocalipsi.

La seva cançó favorita era «Déu els ha desfet com la boira», que en principi es referia als pecats, però que de fet parlava de tots els que alguna vegada l'havien fet enfadar, que era tothom. Simplement, no li agradava ningú; simplement, no li agradava la vida. La vida era una càrrega que s'havia de suportar fins a la tomba i després es podia llençar. La vida era una vall de llàgrimes. La vida era una experiència prèvia a la mort.

Cada dia la senyora Winterson pregava: «Senyor, pren-me la vida». Això era molt dur, per al pare i per a mi.

La seva mare era una dona refinada que s'havia casat amb un pinxo seductor a qui va donar tots els seus diners i va veure com se'ls gastava empaitant dones. Durant un temps, des que jo tenia uns tres anys fins que en vaig fer cinc, vam haver de viure amb l'avi per tal que la senyora Winterson pogués cuidar la seva mare, que s'estava morint de càncer de gola.

Tot i que era profundament religiosa, la senyora W creia en els esperits i l'empipava molt que l'amiga de l'avi, a més a més de ser una cambrera madura amb els cabells tenyits de ros, fos una mèdium que organitzava sessions d'espiritisme ni més ni menys que a la sala d'estar de casa nostra.

Després de les sessions, la mare es queixava que la casa estava plena d'homes amb uniforme dels temps de la guerra. Quan jo anava a la cuina a buscar els sandvitxos de carn en conserva em deia que no mengés fins que els morts no se n'haguessin anat. Podien trigar unes hores a anar-se'n i, quan tens quatre anys, es fa difícil esperar.

Se'm va acudir sortir al carrer i anar amunt i avall demanant menjar. La senyora Winterson em va seguir i aquella

va ser la primera vegada que vaig sentir la fosca història del dimoni i el bressol...

Al bressol del costat hi havia un nen petit que es deia Paul. Era el meu germà exemplar i invisible, perquè sempre se l'invocava quan em portava malament. En Paul no hauria tirat mai la seva nina nova al bassal (no vam valorar mai la possibilitat quimèrica que a en Paul li regalessin una nina). Ell no li hauria emplenat de tomàquets la funda del pijama amb forma de gosset per fer una operació d'estómac tota sangonosa. En Paul no hauria amagat la màscara de gas de l'avi (per alguna raó l'avi encara tenia la màscara de gas del temps de la guerra i a mi m'encantava). En Paul no s'hauria presentat a una festa d'aniversari a la qual no hagués estat convidat amb la màscara de gas de l'avi posada.

Si s'haguessin quedat amb en Paul i no amb mi, tot hauria estat diferent, millor. S'esperava que jo fos una companya... com ella ho havia estat per a la seva mare.

I llavors la seva mare va morir i ella va quedar tancada en el seu dolor. Jo em vaig tancar al rebost perquè havia après a fer servir la petita clau que obria les llaunes de carn.

Tinc un record... és veritat o no?

El record està envoltat de roses, que és estrany perquè és un record violent i inquietant, però l'avi era un bon jardiner i li agradaven especialment les roses. M'agradava trobar-lo arromangat, vestit amb una armilla de punt i ruixant les flors amb l'aigua d'una llauna de coure amb una vàlvula de pressió. Jo li queia bé, d'una manera estranya, i la mare no li agradava, i ella l'odiava... no amb virulència sinó amb un ressentiment submís i tòxic.

Porto la meva roba favorita: un vestit de cowboy i un barret amb serrell. El meu petit cos es balanceja de banda a banda pel pes d'un parell de pistoles de fogueig.

Entra una dona al jardí i l'avi em diu que vagi a dins a buscar la mare, que està fent la pila habitual de sandvitxos.

Corro cap a dins: la senyora Winterson es treu el davantal i va cap a la porta.

Jo m'ho miro des del fons del passadís. Hi ha una discussió entre les dues dones, una discussió horrible que no puc entendre, i alguna cosa ferotge i aterridora, com una por animal. La senyora Winterson tanca la porta de cop i s'hi repenja un segon. Jo surto del meu punt d'observació. Ella es gira. Em veu allà amb el vestit de cowboy.

«Era la meva mare?»

La senyora Winterson em clava un bolet i el cop em fa caure enrere. Després corre escales amunt.

Jo surto al jardí. L'avi està regant les roses. M'ignora. No hi ha ningú, allà.